

PSYCHOLOGIE VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

(VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE 1)

Semestr: podzim 2012

PŘEDŠKOLNÍ VĚK

- od cca 3 do 6-7 let
- **věk hry**
- stabilizace pozice dítěte ve světě
- diferenciací vztahu dítěte ke světu
- egocentrické myšlení
- období iniciativy
- rozvoj kontaktu s vrstevníky i staršími osobami
 - sdílená aktivita (sebeprosazení i prosociální ch.)

PŘEDŠKOLÁK – KOGNICE

○ nazírání světa

- *kognitivní egocentrismus, fenomenismus, prezentismus,*

○ zpracování informací

- *magičnost, antropomorfismus, absolutismus*

-> nechápe nezávislost podstaty na vzhledu

-> ignoruje informace, které mu „překážejí“

=> **preferuje statické znaky a aktuální stav**

=> **preferuje subjektivní pohled před kvalitou objektu**

PŘEDŠKOLÁK – KOGNICE II

- libovolně mění kriteria klasifikace (Vygotskij)
- analogické uvažování; protiklady snadnější
- kauzální uvažování – transdukce (Piaget)
- pravidla – *absolutní, málo flexibilní*
- řešení problémů
 - **vymezení** – scénáře, malá inhibice
 - **hledání a realizace řešení** – nepřiměřené sebevědomí, aplikace naučeného, neschopnost plánovat, tendence spoléhat na druhé
- konfabulace, fantazie
- útržkovitost, nepropojenost

PŘEDŠKOLÁK – KRESBA

○ kresba

- presymbolická, senzomotorická
 - (batole)
- přechod na symbolickou úroveň
 - (dodatečné pojmenování)
- fáze primárního symbolického vyjádření
 - kreslí to, co o objektu „ví“ (Matějček)
 - postava:
 - **hlavonožec** (cca 3 roky) obličej, končetiny...
 - **subjektivně fantazijní zpracování** (cca 4-5 let)
 - akcentace detailů, považovaných za důležité
 - **stadium realistického zobrazení**
 - „reprezentativní“ kresba (Kellogová)

PŘEDŠKOLÁK – ŘEČ

- používána na úrovni vývoje kognitivních procesů
- „proč“ -> slovník
- nápodoba má selektivní charakter
- v komunikaci upřesňují platnost gramatických pravidel
- egocentrická řeč
 - expresivní
 - regulační
 - kognitivní

PŘEDŠKOLÁK – EMOCE

- větší stabilita
- pozitivní ladění
 - negativní emoce vázány např. na představy
 - smysl pro humor
 - schopnost těšit se na něco (vnímání času)
- ubývá negativních emočních reakcí
- rozvoj emoční inteligence
- vztahové emoce
- sebehodnotící emoce

PŘEDŠKOLÁK – SOCIALIZACE

- postupně přesah rodinného prostředí
 - nutnost chápat sociální normy a morální pravidla
- socializace a individuace probíhá v interakci
- oblasti:
 - **rodina** – jistota symbolického charakteru (Matějček)
 - oddělení prostoru pro děti a rodiče
 - **vrstevníci** – zkušenost, symetrické vztahy
 - místo, kde dochází ke kontaktu
 - **mateřská škola** – první sociální instituce
 - chybí intimní prostor
- komplementarita vnímání rolí otce a matky
- sociální role (hra; anticipace rolí - Erikson)

PŘEDŠKOLÁK – HRA, POHÁDKY

hra

- neverbální symbolická fce
- prostředek vyrovnání s realitou
 - symbolická hra
 - tematická hra – hra na „něco“(role)

pohádky

- jednoznačná pravidla, role, ztotožnění, potřeba řádu a naděje
- archetypy

CO JE POHÁDKA

- Projev fantazie dítěte (i v mladším školním věku...)
„vyvolává imaginace, skryté v mysli posluchače...“
- Blízká předškolákovi:
 - časovou neurčitostí
 - záhadným umístěním v prostoru
 - tajemností
 - fantastičností, proměnami
 - schematičností, „primitivnost“ (černobílá)

FUNKCE POHÁDKY

- Přejímání kulturního dědictví (klasická vs. moderní p., přesycenost „audiovizuální“ doby..)
- Vnáší smysl a pořádek do „nesrozumitelného“ světa
- Oživování skutečnosti (konkrétní, animistické myšlení)
- Strukturování skutečnosti – např. jasnou polarizací světa
- Odpovídá na základní psychické potřeby a pomáhá je uspokojovat a formovat (vztah k blízkým, potřeba důvěry, zvládání strachu bezpečným způsobem – *bylo nebylo*, hledání smyslu „života“...)

VÝZNAM POHÁDKY PRO VÝVOJ

- Výchovní, vzdělávací, poznávací, terapeutický...
- Předkládá optimistické vidění světa
- Interiorizace + exteriorizace (např. vztahů – „odžití“)
- Částečné, přijatelné a srozumitelné odpovědi na složité otázky života (proč žijeme, umíráme; proč se lidé nemají rádi; proč, proč...)
(ve škole tzv. „lži dětem“, T.Pratchett)
- Realizace psychické autonomie...
- Osvojování řeči, pojetí etických norem...

Pohádka vs. mýtus (také zjednodušuje skutečnost, určen dospělým, nemusí končit dobře...)

POHÁDKA A ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ

- Pohádka pomáhá dětem při získávání určitého způsobu uvažování a zaujímání postojů (jak na problém pohlížet, ne jak jej vyřešit...)
- Způsoby řešení problémů (v podání hrdiny)
 - aktivní (vlastní snaha)
 - pasivní (magie)
- Role hádanek – na vývoj uvažování, paměti, metaforického vyjadřování...

POHÁDKY A PSYCHOANALÝZA

- Jung – analytická psychologie
- Archetypy – v kolektivním nevědomí...
- Symboly – manifestace archetypů...

- ... ?

Černoušek, M. (1990): Děti a svět pohádek.

ŠKOLNÍ ZRALOST

- Školní zralost X školní připravenost
- U školní zralosti občas zdůrazňován především „biologický“ aspekt – zrání organismu, hovoří se také o mentální zralosti či o stupni vývoje duševních a tělesných funkcí
- "Schopnost (připravenost, pohotovost) dítěte dostát nárokům školního vzdělávacího procesu, a to nárokům kladeným na jeho organismus (především na jeho nervový systém), nárokům intelektovým, citovým i společenským."
(Matějček, 1994, s. 94)

ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST

- Školní připravenost – kompetence; zdůrazněn sociální aspekt, důležitá pro zvládnutí role školáka
- Vágnerová (2000) vyčleňuje
 - sociální připravenost (znalost rolí a pravidel chování, úroveň verbální komunikace)
 - hodnota a smysl školního vzdělávání – odraz postoje rodiny školáka
- Problematičnost rozlišování konceptů školní připravenosti a zralosti!

ŠKOLNÍ ZRALOST – DĚLENÍ

- Fyzická – od zjišťování růstu organismu („filipínská míra“ ☺) po zjišťování stavu vývoje hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky či laterality
- Psychická – vývoj řeči (+ sluchová analýza a syntéza), zrakové vnímání, sluch (rozlišení hlásek), rozumové schopnosti (chápaní pojmů, barvy, třídění věcí...), paměť, pozornost
- Sociální a emoční – navazování kontaktu, schopnost spolupracovat a podřídit se, soustředit se, emoční stabilita při odloučení od rodiny

ŠKOLNÍ VĚK – VYMEZENÍ

- ◉ Nástup do školy – významný sociální mezník
- ◉ Škola je sociální institucí
- ◉ Vztahy s vrstevníky
- ◉ Mezi 6. a 7. rokem řada vývojových změn
- ◉ Školní zralost a připravenost (viz výše)
- ◉ Fáze píce a snaživosti (Erikson)
- ◉ Kolem 7. roku – konkrétní logické operace;
- ◉ Kolem 12. roku – formální logické operace (Piaget)

ŠKOLNÍ VĚK – PERIODIZACE

○ Různé...

- mladší (od nástupu do školy do 8-9 let)
- střední (8-9 let až 11-12)
 - latence (Freud)
 - citová vyrovnanost (Erikson)
 - od cca 10 – časná adolescence (anglosaská literatura)
- starší (do 15 let)
 - pubescence (tradiční dělení)
 - adolescence (anglosaská literatura)

ŠKOLNÍ VĚK – PERCEPCE

- ◉ Součást školní zralosti
- ◉ Diferencovanější a integrovanější
- ◉ Konstantnost vnímání
- ◉ Percepční strategie – systematická explorace
- ◉ Vizuelní analýza a syntéza
- ◉ Senzomotorická koordinace
- ◉ Sluchová percepce – dozrávání (5.-7. rok)
- ◉ Rozvoj pozornosti (záměrné!)

(...) viz Fontana

ŠKOLNÍ VĚK – MYŠLENÍ

- strategie respektující zákony logiky a realitu
- Piaget
 - konkrétní logické operace (do 11-12)
 - vázané na realitu
 - zkušenost a zobecnění (indukce a dedukce...)
 - změna způsobu práce se znaky a symboly
 - formální logické operace (poté)
 - uvolnění vazby na realitu (symboly, znaky)
 - abstraktní myšlení
 - operování s pojmy

(...) viz Vágnerová